

Bilim ve Bilimsellik Üzerine Bir Deneme

Yıllardır süregelen bir tartışma, bugünlerde daha bir yoğunluk kazandı: Bilim ve Bilimsellik tartışması. Çok uzun bir süre oldukça sınırlı bir aydın gurubu arasında yapılan ve genellikle (egemen sınıflar tarafından) siyasi propoganda aracı olarak kullanılan bu tartışma, bugün bir yandan yoğunluk kazanırken, bir yandan da yaygınlaşıyor. Eskiden yalnızca üniversitelerde profesörlerin anlaşılmasız bir dille yürüttükleri, politikacıların demagoji aracı yaptıkları bilim tartışmaları, bugünün gelişen koşullarında, gelişen haberleşme araçları yardımıyla ve en önemlisi toplumsal gelişmenin ürünü olarak yaygınlaşıyor. Bilim, bilgi teorisi, bilim tarihi üzerine yayınlar ve yorumlar artıyor. Bilim için, halkımız için umut verici bir gelişme...

Bu umut verici gelişmenin maddesi, toplumsal pratiğin gelişmesinde, zenginleşmesindedir. Maddî üretim faaliyetinin, sınıfsal ilişki ve çelişkilerin gelişmesindedir. Çünkü insanın üretim faaliyeti, insanın başka bütün faaliyetlerinin belirleyicisi ve yönlendiricisidir. İnsanın bütün faaliyetleri gibi, insan bilimsel ve maddî üretim faaliyetine bağımlıdır. Türkiye'mizdeki üretim sürecinin eriştiği düzeyin zorunlu kıldığı bu «bilim ve bilimsellik» tartışmalarını, kavramak, sistemleştirmek ve bilimsel bilgi tabanına oturtmak artık zorunludur. Her cümlede birkaç kez «bilim, bilimsellik, bilgi teorisi» kelimelerini kullanmak, hayatımızı, toplumsal düşüncemizi bir adım bile ilerletmeye götürmez. Tersine geriletir. Üstelik üstünkörü bir bilgi karmaşası ile ahkâm kesmek, her şeyi sözde izah etmek gülünçlüğü ötesinde zararlıdır. Bilim adına bilimsizliktir. Bilimsel düşünce ve bilimsel davranış için dünyada bilim adına söylenen her şeyi bilmek ve izlemek elbette imkânsızdır. Ancak, bilimin evrensel tanımını, tarihî gelişimini ve bilimsel yöntemi kavramak ve hayata uygulamak (bilimsel davranış ve düşünce için) zorunludur. Bilimsel düşünce ve bilimsel davranış için temeldir. Çünkü görev, üstünkörü bilgilere dayalı soyut bilim tartışmalarını yaygınlaştırmak ve kafaları karıştırmak değil, sistemli tutarlı ve kaynağını hayattan alan bilimi yaygınlaştırmaktır. Ancak böylece halkın, emeğin öz malı olan bilim yabancı ellerden kurtulacak ve esas görevi olan insan-doğa çelişkisinde insanın etkinliğini artırmayı, insanın maddî hayatını, toplumsal ve düşünsel hayatını her geçen gün bir üst düzeye ulaştırmayı gerçekleştirecektir.

Kaynağını hayattan ve toplumsal düşünceden alan her eleştiri ve yardıma açık bir anlayışla dünyadaki ve Türkiye'mizdeki toplumsal pratiğin zorunlu kıldığı «bilim tartışmalarında», yeteneklerimiz ölçüsünde, bir araştırmacı olarak incelemelerimizi sürdürmeye gayret edeceğiz.

BİLGİ ÜZERİNE ÜÇ FARKLI VE EKSİK GÖRÜŞ

Bilim tarihinin sergilediği farklı bilgi teorilerini, Türkiye toplumunun bugünkü kesitinde de görmekteyiz.

İlk çağdan beri varolan, Platon ve Aristo'nun geliştirdiği idealist bilgi teorisi bugün de tekrarlanmaktadır. Kaynağını hayattan, üretimden almayan ve maddeden önce ruhu, deneyden önce teoriyi birincil kabul eden idealist bilgi teorisi, genellikle egemen sınıf politikacılarının demagoji aracı olarak kullanılmaktadır. Teknolojik gelişmelerin her gün yüzlerce defa doğruladığı, dev laboratuvarların her gün yeni araştırmalarla kanıtlandığı maddeci bilgi teorisine gözlerini yuman; hayatı, hayatın motoru olan üretimi, madde ve hareketini yadsıyan idealist bilgi teorisi karşımıza «sağ»ın sesi olarak çıkmaktadır.

Kendi dışında hiçbir varlığı kabul etmeyen, tek itici gücü «kâr» olan bu ekonomik yapının savunusu için idealizmi yücelten «sağ bilgi teorisi» gerçek bilgi teorisini çağdışılıkla, yüz - iki yüz yıl öncesi düşüncelerin tekrarı olmakla nitelermekte ve suçlamaktadır. Oysa, felsefe tarihleri göstermektedir ki, gerçekten çağdışı bir bilimsellik kavramı, çağdışı bir bilgi teorisi var ise o da idealizmdir. Kökleri en azından 22-23 yüzyıl önceki Platon'lara, Aristo'lara dayanan idealizmdir.

Bilimin eriştiği boyutlar ışığında sürekli gerileyen idealist bilgi teorisi, karmaşık teorilere, uzun matematiksel formüllere bel bağlamaktadır. Laboratuvarlardaki her araştırmanın maddeci bilgi teorisini doğrulayan yanlarını bir köşeye bırakmakta, sözümona anti-maddeler yaratmakta ve bunu dünyaya idealizmin zaferi olarak ilân etmektedir.

Bilimsel davranışın görevi, bilimsel gelişme ve değişmelerin getirdiklerini izlemek, söz cam-bazlıklarıyla uydurulan anti-madde teorilerinin temelini açıklamak, her gün doğrulanan maddeci bilgi teorisinin zaferini alçakgönüllü bir tavırla yaygınlaştırmaktır. Görev, nerede olursa olsun, dünyanın her ülkesinde, her laboratuvarında mad-

deci bilgi teorisinin üretildiğini, geliştirildiğini kanıtlamaktır. Gerektiğinde, karmaşık teorileri, uzun matematiksel formülleri sabırla incelemek, yanlış görüşleri kendi kaynağında kurutmaktır.

Sermayenin en önemli bilim kaleleri dev laboratuvarlarda en güvenilir bilim adamlarının bile maddeci bilgi teorisini yadsıyamaz duruma gelişi, gerçek bilgi teorisi adına önemli bir gelişmedir. Bu konudaki gelişmeleri ayrı çalışmalarla aktarmak görevimiz olacaktır.

DOGMACI GÖRÜŞ

Bilim ve bilimsellik kavramlarını çok sık kullanan, sol adına bilgi teorisi geliştiren dogmacı görüş, madde ve hareketin temeli olan değişimi yadsır. Onun için, yıllar önce ya da şimdi söylenmiş bir yığın «mutlak doğru» vardır. Bunlar dışı da her şey, tartışılmaz olarak yanlıştır.

Zaman ve mekânın özel koşullarını, gerçeğin somutluğu ilkesini tanımaz. Genel olarak kabul edilen, değişmez kavram ve formüllere dayanan bir düşünce biçimidir.

Dogmatizmin kaynağı, Hıristiyanlık döneminde tartışılmaz gerçekler olarak ileri sürülen kilise dogmalarına inanış isteğinde de görülebilir. Kökü idealizmedir.

Dogmatizm için, bilgi kesindir. Hayatın ve gerçek bilgi teorisinin yaratıcılığının reddine, sektezime, sübjektivizme ve pratik hayat ile bağlantının ortadan kalkmasına yol açar.

Bağnaz bir Hıristiyan için İncil ne denli değişmez ve mutlak ise, bir dogmacı için de Engels'in *Doğa'nın Diyalektiği* o anlamda kelimesi kelimesine mutlak ve değişmezdir. Temel yapısı ve özü itibarıyla bugün de geçerli olmasına karşın, bazı konularda, örneğin elektrikte son elli yılın hızlı gelişmesi sonucu olması gereken değişiklikler, dogmacı bir göz için önemsizdir. Dogmacılar, hayatı sadece kalıplarla açıklar; somut ilişki ve çelişkileri, bilimsel çalışmaların özünden kopartılıp ayrılmış söz ve cümleler ile çözümlenmeye çalışırlar. Özetle, diyalektik maddeci bilgi teorisini canlı, yaratıcı bir teori olarak değil, nihai, değişmez kalıplar-kurullar yığını olarak görürler.

İdealistler, egemen sınıf politikacıları bu dogmacı görüşü esas alarak diyalektik maddeci bilgi teorisine saldırır. Bu yönüyle de, idealizme, egemen sınıflara malzeme veren dogmacı görüş, gerçek bilgi teorisi tarafından mahkûm edilmiştir. Bu yönüyle bilgisizlik, okuma ve araştırma eksikliğinden kaynaklanan dogmacılık, sabırlı çalışma ve ikna ile yok edilmeye muhtaktır.

BİLİMSEL KUŞKU, SİYASAL GEÇERLİLİK VE BİLİMSELLİK

Bugün Türkiye'mizde «sol» adına söz söyleyen ve nesnel olarak bugünkü koşullarda halkla en canlı bağlarını kurmuş olan bir kesim vardır. Bu kesim, bilimsellik kavramına bir anlamda doğru tanımlar getirmekte ve özellikle yukarıda sözü edilen dogmatizmi hedef alarak, kendi

dışındaki tüm sol hareketi dogmacılıkla nitelenmektedir. Sağ'a karşı her tavır alışında, kendi dışındaki tüm sola karşı da tavır almakta ve bu politik davranışla zaman zaman bilimsellik adına bilimsel davranışa ters düşmektedir. Sol içinde varlığı tartışılmaz bir kesimin, dogmacılığı tüm sola genelleştirme eğiliminin, nesnel koşulları doğru değerlendirmekten kaynaklandığı açıktır. Bu yanlış değerlendirmeleri de içeren ve bir kısmıyla soyut bir anti-dogmacı olan bu kesimin doğru ve yanlış yönlerinin incelenmesi gerekmektedir.

Bu kesimde, bilimsel kuşku konusunda söylenenler oldukça ilginç ve özünde diyalektik maddeci bilgi teorisi ile özdeştir. Şöyle denilmektedir:

«Bilimselliğin temelinde kuşkuculuk vardır. Kuşkuculuk derken, insanı karamsarlığa ve hareketsizliğe götüren kuşkuculuğu kastedmiyoruz. İnsanları yanılgılardan kurtarıcı, insanları bütün doğru bilinenleri sınamaya yöneltici, yapıcı, ileriyeye götürücü bir kuşkuculuk dünyadaki bilimsel gelişmenin daima itici gücü olmuştur.

«Eğer insanlar belli dönemlerde doğru bilinenlerin, gerçek bilinenlerin doğruluğundan, gerçekliğinden kuşku duymasalardı, dünyada bilim diye bir şey olmazdı...

«Kendi bildiklerinin ve bellediklerinin kuşku duyulmaz ve tartışılmaz gerçekler ve doğrular olduğuna inanan kimseler ve siyasal güçler, tarihin her döneminde görülmüştür. Solda görülmüştür. Sağda görülmüştür. İnsanlık en büyük acıları böylelerinin elinden çekmiştir...» (CHP Genel Başkanı Bülent Ecevit'in demokratik sol forumundaki konuşması)

Bilim konusunda söylenenlerin bu kadarına katılmamak mümkün değildir. Çünkü doğrudur. Çünkü, bilimin temeli olan toplumsal pratiğin tek mutlağı olan değişim'den kaynaklanan ve değişimi bilimsel düşünceye aktarmayı sağlayan bilimsel kuşkuyu dile getirmektedir. Diyalektik maddeci bilgi teorisinin en büyük düşmanlarından biri olan dogmatizmi doğru bir biçimde eleştirmektedir.

Bu görüş ancak bu biçimiyle doğrudur. Gerçek dogmacıları hedef aldığı ölçüde doğrudur. Ve dogmacılardan başlayarak, soyut bir genelleme ile değişimi, bilimsel kuşkuyu ve mutlak doğrunun yanlışlığını bilen ve savunan diyalektik maddeci bilgi teorisini temel alan tüm solu hedef aldığı zaman ise yanlıştır. Yanlış bir genellemeye dayanan eksik, haksız bir eleştiridir. Nesnel koşulları değerlendirmeyen ve bilimsel olmayan bir tavrıdır.

Ayrıca, bilim deyince, yalnızca bilimsel kuşkudan söz etmek önemli eksiklikleri içerir. Maddeci üretim faaliyetlerini, doğa-toplum ve insan düşüncesinde madde ve hareketin yasalarını temel alan bir bilim tanımı daha doğru ve daha nesnelidir. İdealist bilgi teorisinden farklılığı kesinlikle belirlenmeyen; madde-ruh, pratik-teori

ikilemelerinde önceliğin kime verildiği açıklanmayan bir bilimsellik tanımı eksiktir. Çünkü, gerçek bilim deneyi, yaşanan hayatı temel alır. Toplumsal pratiği hareket noktası almayan bilgi teorisi, idealisttir.

Bu anti-dogmacılığa bir başka açıdan da yaklaşmak mümkündür. Bu görüşte bilimsellik, geçerlilik (siyasette geçerlilik) olarak tanımlanmaktadır. Kanıt olarak da 1973 seçimleri ve sonrası gösterilmektedir. Amacımız, bu görüşü savunuların, gerçekten yaşadığımız başarılarını küçümsemek değildir. Tersine bu başarı demokrasinin adına, bağımsızlık adına kutlanması gereken bir başarıdır. Ancak başarısızlıklarını eleştirilerek, yanlışlarına karşı çıkılarak...

Belli bir süreç için siyasal başarı elde etmek siyasette geçerlilik olarak ele alınabilir. Ancak, bu siyasal başarının koşullarını ve kısa bir sürece bağlı olduğunu unutmamak gerekir. Ve kısa süreli deneylere sıkı sıkıya bağlanarak, bilimsel teori ve yöntemlerin önemini küçümsemek ve durumu bütünüyle görmemek, giderek ampirizme götürebilir. Yalnızca siyasal geçerliliği, bilimsel doğruluk için ölçü almak, ya da geçerlilik kavramına ağırlık vermek geri dönülmez hatalara yolaçabilir. Kısa süreli bir siyasal başarı ölçütü alınınca, çok uzun süre iktidar olmayı siyasal başarı sananlar, uzun yıllar seçimlerde en fazla oyu alanlar, bilimsel olduklarını iddia edebilirler. Dünyadaki, sermayenin uzun süreli iktidarları, Yunanistan'ın yedi yıl iktidar olmuş faşist generalleri, hatta nasyonal sosyalist Hitler ve Mussolini'ler bilimsellik adına hak iddia edebilirler. Bu ise herhalde bilimsel düşünce ve davranış peşinde koşanların kabul edebileceği bir olay, bir tanım değildir.

ÇAĞDIŞI BİLİM VAR MIDIR? KİMİNDİR?

Bilim konusundaki tartışmalarda tanık olduğumuz bir başka tanım da çağdaşlık veya çağdışılıktır. Sermaye sözcüleri bir yandan, dogmatizme saldıranlar bir yandan, ortak bilim tanımları geliştirmektedirler. Kendi düşüncelerinin dışındaki her düşünceye «zaman aşımına uğramış», «çağdışı», «yüzyıl gerimizde olan teoriler» damgaları vurulmaktadır. Tabii bilim adına olmaktadır bütün bunlar.

Sormalıyız: Bilim nedir? Bilimin tanımı içinde zaman kavramı da içerilmekte midir?

Cevap oldukça ilginç olacaktır. Diyalektik maddeci ve idealist bilgi teorilerinin cevapları farklı olacaktır.

Diyalektik maddeci bilgi teorisine göre: Bilgi bir süreçtir. Pratik'le başlayıp, teori ile sistemleşen ve yeniden pratikte doğrulanan bir süreçler dizisidir. Bilgi durağan ve ölü değildir. Bilgi canlıdır. Değişir, gelişir. Bu değişim zaman içindeki değişimi de içerir. Bu açıdan bakınca zaman kavramı, çağ kavramı, bilginin öz tanımı içinde vardır. Ve çağdışı bilim yoktur. Ya da, bilim sürekli çağdaştır.

İdealist bilgi teorisine göre: Durum tama-

miyle farklıdır. Bilim, kesindir. Durağan ve ölüdür. Somut koşullara ve bu arada zamana göre değişmez. Böyle bir tanımla bilim ele alınınca, zaman kavramı ancak dışarıdan eklenebilir. Her şey, her yıl, her dakikaya göre değişecek olan bilimin başına çağdaşlık-çağdışılık kavramları ilave edilebilir. Ama o zaman, idealist bilgi teorisine sahip olunduğu, değişim ve gelişimin inkar edildiği kabullenilmiş olur.

Ayrıca, değişim, yalnızca zamana göre değerlendirildiği için, bilimsel bilginin tek kaynağı olarak zaman kabul edilmiş olacaktır. Maddi üretim, pratik değerlendirmenin dışında kalacaktır. Yine idealist bilgi teorisine kayılacaktır. En son yapılan, en bilimsel olacaktır. Toplumsal pratikle ilişkisi düşünülmeden en yeni olan en doğru olacaktır. Oysa, yüzyıllar öncesinin Heraklites'i bugünün birçok düşünüründen, ya da yüzyıllar öncesinin İbni Haldun'u bugünün birçok tarihçisinden daha gerçekçi, daha bilimseldir. Onun için, bilimselliği yalnızca zaman unsuru ile tanımlamak ve «zaman aşımına uğramış teori», «çağdışı teori» tanımlarını kullanmak, özellikle bilimsel olmayı hedefleyenler için, önemli ve düzeltilmesi gereken bir yanlıştır.

DIYALEKTİK MADDECI BİLGİ TEORİSİ NEDİR?

Bilgi teorisi konusundaki farklı görüşlere gündikten sonra, sürekli olarak sözünü ettiğimiz diyalektik maddeci bilgi teorisi üzerinde kısaca durmalıyız. Diyalektik maddeci bilgi teorisi birçoklarının bildiği bir konudur. Diyalektik maddeci bilgi teorisinin tanımını yapmaksızın ve belki de içeriğini bilmeksizin eleştiri yöneltenlere şöyle bir açıklamada bulunulabilir:

Diyalektik maddeci bilgi teorisi, bilgi sorunu, insanın toplumsal yaradılışından ve tarihî gelişiminden ayrı olarak ele almaz. Bilginin toplumsal pratiğe, üretime ve sınıf ilişki-çelişkilerine bağlılığını kabul eder.

İnsanın üretim faaliyetleri, onun bütün çalışmalarını ve bu arada bilgisini belirler. İnsan, doğa olaylarını, doğanın özellikleri ve yasalarını, insan-doğa, insan-insan ilişkilerini ancak üretim faaliyetleri içinde yavaş yavaş kavrar. İnsan bilgisinin geliştiği asıl kaynak, üretimdir.

Bilim toplumsaldır. Çünkü üretim toplumsaldır. Bilimin bu toplumsal niteliği bizi «bilimin gerçek sahibi halktır» doğrusuna götürür.

Doğa, toplum ve düşünce konusundaki insan bilgisi, yüzeyden derine, tek yanlılıktan çok yanlılığa doğru basamak basamak gelişir. Çünkü, toplumdaki üretim faaliyetleri de basamak basamak yükselerek gelişir.

Diyalektik maddeci bilgi teorisine göre: Bilgi bir süreçtir. Bu süreç, pratikle başlar. Bilimsel bilginin tek ölçütü olan pratik, teorik bilgiden daha üstündür. Çünkü evrenselidir. Gerçekle içindedir. Bizi çevreleyen nesnel dünyanın duyu organlarımızla algılanması, bilginin ilk aşamasıdır. Algılananların, yargı ve çıkarsama yoluyla akla-

uygun bilgi haline gelmesi bilginin ikinci aşamasıdır. Bu bilginin, bilimsel bilgi haline gelmesi ise, tekrar pratikle doğrulanmasıyla olur. Böylelikle bilgi pratikle başlar. Bu yolla teori düzeyine ulaşır ve bilimsel bilgi olması için yeniden pratiğe dönmek zorundadır. Bu süreç, insan bilgisinin zenginliği oranında tekrarlanmaktadır. Ve insan bilgisi yüzeyden derine, tek yönlülükten çok yönlülüğe doğru hızla gelişmektedir.

Bilgisizlikten bilgililiğe akış sürecinde mutlak ve kesin doğru yoktur. Sadece bağıntılı doğru vardır. Maddeci bilgi teorisinde tek mutlak değişimdir.

Bilim, daha önce de belirttiğimiz gibi, olgulara dayanır. Bilimin gücü, onun genellemelerindedir. Bilim karmaşık ve rasgele olanın ardındaki nesnel kanunları bulur ve inceler. Bilimin itici gücü, üretim gerekleri ve toplumun gelişme ihtiyaçlarıdır.

Yeni buluşlar ve yeni teoriler, diyalektik maddeci bilgi teorisinde, daha önceki teori ve sonuçları yokermez. Ancak eski teorilerin kullanılması ve geçerlilik sınırlarını gösterir, genel bilimsel bilgi sistemi içindeki yerlerini belirler.

Son olarak, toplumun üretici faaliyetlerinin ihtiyaçlarından ortaya çıkan ve toplumun sürekli uyarmasına konu olan Bilimin, buna karşılık, kendisinin de toplumun gelişme seyrini kuvetli bir şekilde etkilediği söylenmelidir. Özellikle sosyalist ülkelerde bilim, toplumun doğrudan doğruya bir üretici gücü haline gelmektedir.

BİLİM VE TEKNİĞİN SON YÜZYILDAKİ GELİŞMELERİ:

Uzun bir tarihi olan insan düşüncesi, bilimsel bilgiyi Galile ile tanıdı. Galile'nin deneye ve gözleme dayalı çalışmaları ile insan bilgisi sistemleşme sürecine girdi. Kepler ve Kopernik'in astronomideki çalışmaları, Galile'nin çalışmaları ile bütünleşti. Ardından, çağına damgasını vuran Newton geldi. Tam iki yüzyıl tartışmasız kabul edilen Newton'un teorileri, ancak 20. yüzyıl başlarında belli değişikliklere uğradı. Evreni durağan, hareketsiz kabul eden Newton'un yerine, tüm evreni birbirine görel hareketli bir sistemler bütünü olarak açıklayan Einstein geldi. Özel ve genel görelilik teorilerini geliştirdi.

Yine 20. yüzyıl başlarında Kuantum teorisi ve belirsizlik ilkesi geliştirildi.

Astronomi, fizik, biyoloji, ve öbür bilimlerin yanında, 1900'lerden sonra, 20. yüzyılda, bilimin üretimdeki etkinliği arttı. Maddenin en küçük parçacığı olarak kabul edilen atom bölündü. Madde-enerji ilişkisi berraklığa kavuştu. İnsanlık tarihinin başından 20. yüzyıla kadar ulaşılan gelişmenin çok üstünde bir bilimsel ve teknik gelişme oldu. Bu önemli gelişmeler öylesine arttı ki, 20. yüzyıla bir yığın isim verildi. Kimi elektronik çağı, elektronik beyin çağı demeye, kimi uzay çağı, sibernetik çağı, haberleşme çağı demeye başladı. Bu isim çokluğu, bir bakıma, 20. yüzyıl insanının bilimsel ve tek-

nolojik gelişmeler karşısındaki şaşkınlığını göstermektedir.

BİLİMSEL VE TEKNOLOJİK GELİŞMELERİN BİLGİ TEORİSİNE YANSIMALARI:

Bilimi bir süreç olarak aldığımızı, bilimde tek mutlağın değişim olduğuna inandığımızı göre, son gelişmeler ışığında diyalektik maddeci bilgi teorisini ve öteki bilgi teorilerini gözden geçirmek gerekmektedir. Bilimi, donmuş kalıplara hapsetmeyen görüşün gereği budur. Bu, özellikle son yüzyıldaki gelişmeleri soyut bir şekilde bahane göstererek hiçbir bilimsel araştırma yapmadan diyalektik maddeci görüşü eleştirenlere karşı yapılmalıdır; diyalektik maddeci bilgi teorisi, özünde, dogmacılığa karşı olduğu için yapılmalıdır. Kısaca: Bilimi değişmez kabul eden, mutlak doğruların varlığına inanan dogmacı teoriler, bilimsel gelişmeler ışığında iflâs etmiştir. Çünkü, evrenin hayatının sürekli değiştiği inkâr edilmez bir biçimde kanıtlanmıştır. Teoriyi pratiğe, ruhu maddeye, özneyi nesneye göre birincil kabul eden idealist görüş ise, maddenin varlığı ve madde-enerji ilişkisi kanıtlandıkça bilim alanında geri çekilmektedir. Bugün artık kapitalist ülkelerin bile göklere çıkardığı bilim adamları, maddeyi, pratiği, gözleme dayalı bilimi tek bilim olarak kabul etmektedir. Çünkü atomun parçalanması, Einstein'ın görelilik (Rölativite, izafiyet) teorisi maddesiz bilim olamayacağını kanıtlamıştır.

SON GELİŞMELER İŞİĞİNDA DİYALEKTİK MADDECI BİLGİ TEORİSİ VE DOĞANIN DİYALEKTİĞİ

Özellikle doğa bilimleri konusundaki görüşleri diyalektik maddeci bilgi teorisi ışığında inceleyen ve sistemleştiren en temel eserlerin başında, 19. yüzyılda F. Engels tarafından yazılan *Doğanın Diyalektiği* gelmektedir.

20. yüzyıl gibi, 19. yüzyılın başı ve daha çok ortaları da, matematik, fizik, astronomi, kimya ve biyolojide önemli buluşlara ve ilerlemelere sahne olmuştur. Doğanın, madde ve hareketin yeni gerçekleri bulunmuş, yeni doğa yasaları, yeni teoriler ve varsayımlar geliştirilmiştir. Yeni bilim dalları ortaya çıkmıştır.

Bu bilimsel gelişmeleri ve 19. yüzyıl ortalarına dek toplanan bilgi birikimini F. Engels sistemleştirmiş ve bilimsel bilgi haline getirmiştir. Bu bilimsel çalışma, o dönemin her alanındaki isim yapmış bilim adamlarının çalışmalarından 100 kadarını içeren bir bilgi birikimine dayanıyordu ve dönemine göre, oldukça zengin bir bilgi birikimiydi.

Bu bilgilerin sistemleştirildiği *Doğanın Diyalektiği*'nde temel fikir, maddenin hareket biçimlerinin ve buna uygun olarak hareket biçimleriyle uğraşan bilimlerin sınıflandırılmasıdır.

Bilimsel gelişmeler ışığında şu soru sorulmalıdır: Diyalektik maddecilerin temel eser olarak kabul ettikleri *Doğanın Diyalektiği*, yazıldığı

dönemden beri söz konusu olan gelişmelerden etkilenmemiş midir?

Cevabı F. Engels'in kendisi vermektedir:

«Her büyük bilimsel buluşta, doğa bilimlerindeki her dönüşümde materyalizm yeniden ele alınmalı, derinleştirilmeli, onun temel kavramları doğrulanıp geliştirilmelidir.»

İşte bilimsel tavır. Dogmacılığı yadsıyan diyalektik maddeci bilgi teorisi... İşte diyalektik maddeci bilgi teorisini, dogmacılıkla suçlayanlara cevap...

Görev her zaman bu bilimsel davranışa sahip çıkmak ve hayata uygulamaktır. Bunun gereği olarak da, 1975 yılına kadarki gelişmeler ışığında bilgi teorisi yeniden ele alınmalıdır. Bu gelişmelerin diyalektik maddeci bilgi teorisini doğrulayan ve ona ters düşen yanları bulunup geliştirilmelidir. Tahmin edileceği gibi bu, bilimsel çalışmaların özünü kavramış bir gurubun yürütebileceği ayrıntılı ve çok yönlü bir çalışmadır. Bizim amacımız, dünyanın çeşitli köşelerinde bu tür çalışmaya kendini adanmış bilim adamlarının çalışmalarını imkânlarımız ölçüsünde aktarmak ve kendi toplumumuzda bu tür çalışmaları teşvik etmektir.

Bundan böyle dönem dönem aktarabileceğimiz ayrıntılı çalışmalar bir yana, konunun öne mi gereği, şimdilik özetle şunu diyebiliriz:

Engels'in *Doğanın Diyalektiği*'nde kullandığı belli başlı yasalar, bilgiler, doğa bilimlerindeki hızlı ve devrimci gelişmeler sonucu eskimiştir. Bunun örnekleri pek çoktur.

Mekanik boşluk varsayımı tümüyle reddedilmiştir. Elektrik akımı hızının, ışık hızını aşamaya çağı kabul edilmiştir. O zamanlar henüz gelişmemiş bir bilim dalı olan elektrik teorileri bugün çok değişmiştir. Örneğin, elektrotlardan çıkan «maden parçacıklarının» yayılmasını kıvılcım elde etmek için başlıca şart sayan Engels, bu konuda yanılmıştır. Ama bunun yanında, elektriğin, maddenin hareket şekillerinden biri olduğu yolundaki Engels'in düşüncesi bugün bilimce doğrulanmıştır. Yani, değişen ve gelişen bilim, *Doğanın Diyalektiği*'ndeki belli noktaları bugün için yadsımıştır. Ne var ki, bu noktalardan hiçbirisi, eserin özünü etkilemez. Eserin genel yöntemi ve fikri bugün de geçerlidir. Önemli olan da diyalektik maddeci yöntemin doğru olarak kalmaya devam etmesidir.

20. yüzyıldaki bilimsel başarılar, diyalektik maddeci doğa kavramını doğrulamış ve bu kavrama destek olmuştur. Fizikteki buluşlar, maddenin sürekliliğine ve karşıtların birliğine ilişkin diyalektik önermeyi bilimsel yönden doğrulamıştır. Einstein'ın görelilik (rölativite) teorisi, Engels'in madde, hareket, zaman ve yer üzerindeki tezlerini somutlaştırmıştır. Sibernetik ve birçok yeni bilimin, örneğin fiziksel kimya, biyokimya, jeofizik, v.b. farklı bilimlerin bir araya gelmesiyle büyük başarılar elde edilebileceğine dair düşünceler ileri süren ve hattâ biyokimya'yı öngören Engels'in diyalektik maddeciliği doğrulanmaktadır.

BİLİMSEL GELİŞMELERİ BAHANE ÉDEN İKİ SAPMA VE SONUÇ

Bilimsel tavır, her bilimsel buluşta diyalektik maddeci dünya görüşünü gözden geçirmeyi, daha gerçekçi bir hale getirmeyi gerektirir. Bu, genel ve uygulanması gereken bir doğrudur.

Ancak, bu genel doğrudan hareket etmek bazen diyalektik maddeci yöntemi ve bilgi teorisini ve giderek maddeyi, hareketi ve hayatı inkâr kadar gitmektedir.

Aslında bu sapmalar doğaldır. Çünkü üretim sürecindeki çelişkiler, elbette bilime yansıtacaktır. Ve çelişik yönlerin mücadelesi, kendini bilimsel alanda da gösterecektir. Bilimin, diyalektik maddeci bilgi teorisini her fırsatta doğrulamasına rağmen, bu olacaktır. İdeolojik çatışma bu alanda da kendini gösterecektir.

Temeli, bilimi pratikten soyutlamaktan kaynaklanan bu sapmaların en belirgin ikisinden söz etmek gerekir:

Birincisi; sağ'ın geleneksel bilim dışı tavrı, ruhu maddeye, teoriyi pratiğe yeğ tutan ve bunu her fırsatta beyin yıkamak için yaygınlaştıran tavidir. «Bilim geliyor, değişiyor» kılıfı ile maddeyi ve hareketi sürekli yadsıyan idealist tavidir. Bu tavra örnek olarak son gelişmelerden, «ışık paketi olan foton'un bir elektronpozitron haline gelişinin» anti-maddenin bulunuşu olarak müdelenmesini gösterebiliriz. Madde-hareket ilişkisini açıklayan ve diyalektik maddeci bilgi teorisini kanıtlayan bu gelişmeleri, anti-maddenin icadı olarak dünyaya müdelemek oldukça ilginçtir. İdealizmin, bilim ve maddeyi ne denli rahatça ve fütursuzca yadsıyabildiğinin bir örneğidir.

İkinci sapma ise bizzat sol'un içinden gelmektedir. Her dönemde ve özellikle devrim mücadelesinin sürdüğü ülkelerde, devrimci hareketlerin darbeler yediği dönemlerden sonra gelişen bu sapmaların da dayanak noktası «bilimsel gelişmeleri», «modern bilim», «modern pozitivizm» v.b. dir. Ama çıkış noktası idealizmdir. Çünkü, «bilimsel gelişme ve değişme diyalektik maddeci bilgi teorisini gözden geçirmeyi gerektirir» genel görüşünden hareket eder ve fakat sonunda soyut gelişme tartışmaları içinde evrenin temelinin madde ve hareket olduğu gerçeğini unuttur. Bilimsel gelişmeyi ve hayatın gelişimini gözden geçirirken, hayatı gözden kaybeder. Ve insanın düşünce tarihinin çeşitli dönemlerinde çeşitli kılıflarda çıkmış olan idealizmin yeni bir yüzü olarak boy gösterir.

Sonuç olarak görev: Bu iki sapmaya karşı dikkatli olmak, bilimsel değişim adına evreni ve bilimi yadsıyan düşünce biçimlerini, bilimsel planda mahkûm etmektir. Gelişim ve değişim gereği düşünmeyi öneren, fakat yalnızca soyutu düşünmeye sapanan her düşünce akımının ayağını yere bastırmaktır. «Düşünüyorum, o halde varım» diyerek düşünmeyi ön plana çıkaranlara, «var olduğu için düşünemediğini» sürekli hatırlatmak görevi.